

Порівняльний аналіз кримінального законодавства окремих держав дозволив Г. К. Смирнову охарактеризувати дві типові моделі організації кримінально-правового регулювання суспільних відносин у сфері економіки. Зокрема, перша модель властива країнам з розвинутою ринковою економікою, причому незалежно від їх належності до тієї чи іншої правової системи (романо-германської чи англо-американської). Ця модель уособлює високий ступінь конкретизації як кримінально-правового регулювання економічних відносин у цілому, так і конструювання окремих кримінально-правових норм. Зазвичай кримінальне законодавство економічно розвинутих країн не є суворо кодифікованим у нашому традиційному розумінні – так, наприклад, спеціальні правові норми, які встановлюють злочинність і караність діянь у сфері економіки імплементовані в законодавчі акти, що безпосередньо регламентують ті чи інші сфери підприємницької чи іншої економічної діяльності (комерційні, торгівельні, акціонерні, податкові, митні, антимонопольні та інші уложення, закони чи кодекси).

Друга модель, вважає науковець, передбачає достатньо низький ступінь деталізації кримінально-правового регулювання економічних відносин у цілому, а також мінімальну конкретизацію ознак складу окремих злочинів. За такої моделі, що є типовою для країн посткомуністичного простору, до кримінального закону включаються кримінально-правові норми, які містять бланкетні, абстрактні ознаки, у зв'язку з чим кожна така норма передбачає велику кількість суспільно небезпечних діянь. Відповідно і кримінальний закон містить значно меншу кількість статей, що закріплюють підстави відповідальності за економічні злочини [6, с. 23–25].

Загалом я підтримаю поділ кримінально-правового регулювання економічних відносин на ці дві моделі. Обстоювану згаданим вище дослідником тезу можна перевірити, зокрема, на прикладі встановлення кримінальної відповідальності за шахрайство. Так, якщо в Україні двома нормами про шахрайство в сфері економічної діяльності є ст. 222 КК (шахрайство з фінансовими ресурсами) та, у меншому обсязі, ст. 190 КК (загальна норма про шахрайство), то у США, для порівняння, таких норм налічується декілька десятків (банківське шахрайство, шахрайство з цінними паперами, фінансове шахрайство, поштове шахрайство, шахрайство у сфері банкрутства, шахрайство з використанням засобів зв'язку тощо).

Список бібліографічних посилань

1. McGrath J. How White-collar Crime Works. URL: <http://money.howstuffworks.com/white-collar-crime3.htm> (дата звернення: 20.02.2019).
2. Burges J. B. Considerations on the Law of Insolvency, with a Proposal for a Reform. Gale ECCO, 2010 (London, T. Cadell, 1783). 400 p.
3. Клепицкий И. А. Система хозяйственных преступлений. М. : Статут, 2005. 571 с.
4. Ужва Л. О. Кримінально-правова охорона економічної системи України і деяких країн зарубіжжя (порівняльне дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2004. 203 с.
5. Навроцький В. З професорської шухляди. Івано-Франківськ : Фоліант, 2016. 705 с.
6. Смирнов Г. К. Ответственность за рейдерство, преступления в сфере учета прав на ценные бумаги и государственной регистрации. М. : Юрлитинформ, 2011. 152 с.

Одержано 03.03.2019

УДК 343.815

Юрій Миколайович КАНІБЕР,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВНИХ КОЛОНІЙ НА РЕЦИДИВНУ ЗЛОЧИННІСТЬ

Серед громадськості і науковців кримінологічного пулу завжди була актуальною і до певної міри аксіоматичною думка про те, що стан рецидиву злочинності дорослих в значній мірі визначається або корелюється з станом ефективності роботи виховних колоній для неповнолітніх, а недоліки і низька результативність роботи цих установ входять до

детермінаційного комплексу та системи відтворення злочинних порушень громадського порядку та інших груп злочинів. Суттєвим елементом кримінологічної характеристики злочинності проти публічного порядку завжди вважались показники рецидиву кримінальних правопорушень вчинених з хуліганських мотивів та інших негативних антагоністичних до загальних правил поведінки намірів, що сформувались у осіб неповнолітнього віку і не були належним чином скореговані під час відбування покарання у виховних колоніях. Проте ознайомлення з реальним станом діяльності виховних установ і процесами, які відбуваються в державній кримінально-виконавчій системі, змушують поставити під сумнів традиційні для кримінологів і пенітенціаристів ствердження.

З метою поліпшення функціонування в тому числі і виховних установ, зниження показників рецидиву кримінальних правопорушень у 2016 Уряд започаткував реформу пенітенціарної системи, в результаті якої була радикально скорочена кількість виховних установ відбування кримінальних покарань. Станом на січень 2019 року законсервовано 18 виховних установ, а в 4 поки ще функціонуючих виховних колоніях України залишилось всього 117 неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі. Одна Мелітопольська виховна колонія для неповнолітніх жіночої статі і 3 виховних колонії для неповнолітніх чоловічої статі: Кременчуцька, Прилуцька, Ковельська [1].

Процес скорочення кількості виховних колоній є доволі природнім і відповідає загальнодержавній тенденції скорочення осіб неповнолітнього віку, яким суди призначають покарання у вигляді позбавлення волі у якості крайнього заходу на мінімально необхідний термін. Наразі на перше місце причин скорочення виходять економічні чинники. В державному бюджеті не вистачає коштів на утримання установ виконання покарань, тому витрати на утримання виховних колоній Уряд намагається привести до «економічно обґрунтованих». Якість забезпечення виконання вимог кримінально-виконавчого законодавства таким чином стала не основним, а супутнім, другорядним завданням, адже мова йде про фізичне виживання системи виконання кримінальних покарань пов'язаних з позбавленням волі.

Формування схильності до рецидиву безумовно має своє коріння у сімейно-побутовому оточенні, відсутності нормального батьківського піклування і нагляду, педагогічні і соціальні занедбаності засуджених неповнолітніх. 90 % засуджених – діти з малозабезпечених і неповних сімей, вихованці інтернатів, батьки яких були позбавлені батьківських прав, мають судимості та проблеми соціалізації. Становлення рецидивної спрямованості особистості неповнолітніх продовжується одразу як вони потрапляють до СІЗО де має місце вплив кримінальна злочинна субкультури дорослих злочинців з тієї простої причини, що неповнолітні утримаються в суміжних приміщеннях з досвідченими злочинцями і тому, що неодноразово визнавав заступник міністра юстиції Денис Чернишов, виконавча система з матеріально-технічних причин, переповнення приміщень СІЗО не може забезпечити повну ізоляцію, інформаційний обмін і фізичне кримінальне спілкування має місце. Ступінь зараженості свідомості неповнолітніх засуджених чоловічої статі ідеалізованими стереотипами кримінальної субкультури і відповідною атрибутивною символікою (специфічна мова, татуювання, стиль поведінки і спілкування, життєві інтереси і плани) дуже високий, відображує рецидивно орієнтовану життєву позицію, глибоку кримінальну спрямованість особистостей неповнолітніх засуджених, які знаходяться у виховних установах за неодноразове вчинення тяжких злочинів. Очевидно, що система пробації по відношенню до таких злочинців не ефективна ні з позицій соціального контролю, ні з позицій соціально-педагогічного виправного впливу. За суб'єктивними оцінками самих засуджених, вони не виключають можливості у майбутньому пов'язати свій спосіб життя із кримінальною діяльністю і вчиненням нових кримінальних правопорушень, вказують певний фаталізм життєвих перспектив, що можуть привести їх до рецидивних злочинів [2].

Проте й сама система виконання кримінальних покарань щодо неповнолітніх як і вся кримінально-виконавча служба в результаті безсистемного реформування знаходиться з точки зору управління в шоковому стані, стані помірної дезорганізації. Вивільнені кошти в результаті скорочення і консервування великої кількості виховних колоній не використані задля створення стандартних європейських умов відбування кримінального покарання, пов'язаного з ізоляцією неповнолітнього засудженого від суспільства. Важко зрозуміти куди вони поділись, належний аудит за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби Міністерства юстиції знаходиться в зародковому стані. Аудиторська перевірка Рахункової палати 2017 року висвітлює кричущий безлад в процесі реформування кримінально-виконавчої системи [3]. На сьогодні

становище дещо виправляється, але не докорінним чином, що підтверджується низкою журналістських розслідувань [2].

За великим рахунком, кримінально-виконавчій службі і службовцям, які очікують наступної хвилі скорочень і звільнень, не до глибокого довгострокового спрограмованого і системно спланованого процесу виховання і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі неповнолітніх. Процес виправлення неповнолітніх засуджених до крайнощі формалізований заповненням необхідних паперів, трудовозайнятстю чи трудовикористанням, дисциплінарною практикою, без наповнення розумною цілеспрямованою відповідно до віку і ступеня соціальної занедбаності соціально-педагогічною і психокорекційною роботою, розвиток особистості. Складні і глибоко опрацьовані науковцями і практиками методики супроводу індивідуальної корекції особистості, методики прогнозування очікувань від неповнолітніх засуджених рецидиву злочину після звільнення зведені до простих педагогічних прийомів і індикативних показників. Основне завдання – утримання в більш-менш пристойних санітарно-гігієнічних умовах і матеріальному забезпеченні, без порушення дисципліни і порядку відбування покарання, заповнення вільного часу навчанням або трудовою зайнятстю. Основний показник виправлення – беззаперечне виконання всіх вимог адміністрації, дисципліна, охайність, ввічливість, добрі показники в роботі, якщо вона є. Ненормальним, викривленим з огляду на законодавчо визначені завдання виконання кримінальних покарань щодо неповнолітніх видається співвідношення між педагогічним колективами, що складають не більше 20 відсотків, і адміністративним персоналом колоній, між тим як основне навантаження по корекційному супроводу виховного процесу повинно концентруватись саме у роботі педагогів, психологів, інспекторів-вихователів тощо. Відмінності фактичного порядку відбування покарання між виховними колоніями і виправними колоніями мінімального рівня безпеки для повнолітніх виглядають так, що досвідчені засуджені впевнені в тому, що відбувати покарання в колонії для дорослих набагато психологічно комфортніше ніж у виховних колоніях.

З огляду на економічні рушійні сили реформування кримінально-виконавчої системи (витрати на одного засудженого у виховних колоніях сягають і перевищують 500.000 гривень на рік!), можливо з високим ступенем ймовірності спрогнозувати, що за декілька років в Україні залишаться діючими лише по одній виховній колонії для осіб чоловічої і жіночої статі. Очевидно, що така перспектива не тільки адекватна організаційним і фінансовим можливостям держави, але й відповідає тенденціям розвитку суспільної правової свідомості, що періодично з різним ступенем розуміння знаходить відображення у стратегіях пенітенціарної політики і кримінально-виконавчому законодавстві.

До того ж з статистичної точки зору рецидивна злочинність неповнолітніх після відбування покарання у виховних колоніях знаходиться у межах статистичної похибки і не може суттєвим чином впливати на стан рецидивної злочинності в цілому. У найгіршому варіанті якщо майже всі звільнені знов вчинять злочини, то це складе близько 100 випадків особистого кримінального рецидиву, що не досягає навіть третини відсотку осіб, які вчинили повторні кримінальні правопорушення станом за 2018 рік. Обрахувати статистично вплив рецидивних злочинів цієї категорії неповнолітніх на рівень рецидивної злочинності взагалі не має можливості з причин відсутності необхідних статистичних показників. Таким чином, детермінаційне визначення впливу результатів відбування кримінальних покарань неповнолітніх у виховних колоніях на показники рецидивної злочинності не значне. Основне значення детермінаційних зв'язків рецидиву злочинності повнолітніх і злочинності неповнолітніх переходить із сфери пенітенціарного виховного впливу на засуджених неповнолітніх, що перебували у місцях позбавлення волі, у сферу пробаційного наглядового впливу, до якого наразі залучено більше 90 % неповнолітніх осіб, що вчинили злочини.

Список бібліографічних посилань

1. Тюремний потрал : сайт. URL: [http://ukrprison.org.ua/departments_institutions/...](http://ukrprison.org.ua/departments_institutions/) (дата звернення: 12.03.2019).

2. Ліга корупції. Вип. 23: Що відбувається у колоніях для неповнолітніх і як підлітків примушують працювати // ТК «112 Україна». 01.03.2019. URL: <https://tv-ua.112.ua/novyny-kanalu/liha-koruptsii-vypusk-23-shcho-vidbuvaetsia-v-koloniiakh-dlia-nepovnolitnikh-i-iak-pidlitkiv-zmushuiut-pratsiuvaty-482371.html> (дата звернення: 12.03.2019).

3. Звіт про результати аудиту ефективності використання Міністерством юстиції України бюджетних коштів, виділених на забезпечення функцій у сфері виконання кримінальних покарань та

пробації : затв. рішенням Рахункової палати від 27.06.2017 № 13-3 // Рахункова палата України : офіц. сайт. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16752676/Zvit_13-3_2017.pdf?subportal=main (дата звернення: 12.03.2019).

Одержано 14.03.2019

УДК 343.851(477)

Ангеліна Сергіївна КАПУСТА,

курсант 2 курсу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олександр Володимирович ОЛІШЕВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ЗАКЛИКАМ ДО ВЧИНЕННЯ ДІЙ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ ГРОМАДСЬКОМУ ПОРЯДКУ

Рівень небезпеки вчинення дій проти публічної безпеки залишається сьогодні високим у зв'язку з невдоволенням населення результатами проведених державних реформ, які призвели до зубожіння, продовження війни в Україні та рядом інших дестабілізуючих факторів. Вкрай тривожним фактором тут виступає ще й великий об'єм вогнепальної зброї та вибухових пристроїв серед громадян.

Із можливих небезпечних наслідків закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку впливає необхідність боротьби з досліджуваним явищем. В кримінології питання протидії злочинності знайшло якісне висвітлення. Однак, питання заходів протидії безпосередньо закликам до вчинення дій, що загрожують громадському порядку залишається малодослідженим. Тому метою даних тез доповіді є визначення останніх.

Безпосередньо відповідальність за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, передбачена ст.295 «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» КК України [1]. Звернемо увагу на те, що пропаганда вчинення дій проти громадського порядку не є самоціллю. Наступним проміжним етапом може бути групове порушення громадського порядку або масові заворушення.

Проте, наявність ст.295 КК України недостатньо для успішної протидії пропаганді. Необхідний не лише механізм репресії, а що важливіше, у випадку вчинення дій проти публічної безпеки так званим «розумним натовпом», тобто заздалегідь організованим, керованим, з визначеною програмою дій – розроблення алгоритму протидії.

Таким чином, до заходів протидії закликам до вчинення дій, що загрожують громадському порядку можуть бути віднесені:

- 1) офіційно публічно засуджувати діяння, що передбачені в ст. 295 «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку» КК України;
- 2) роз'яснювати через засоби масової інформації які саме відомості або дані відносяться до інформації, яка містить досліджувані заклики, чому вона приносить шкоду і яку саме;
- 3) проводити тренінги з працівниками правоохоронних органів щодо тактики дій в таких ситуаціях;
- 4) заборонити та обмежити обіг конкретних інформаційних матеріалів, що містять пропаганду вчинення дій проти громадського порядку;
- 5) проводити дезорганізаційні заходи через надання правдивої інформації ЗМІ та соціальні мережі щодо дій організаторів, виконавців, пособників та підбурювачів злочину, справжньої їх мети, схем фінансування їхньої діяльності тощо;